

Základy peněžního vývoje

1.) Předmincovní platidla

- období **naturální směny**; primitivní peníze
- předměty nejrůznějšího charakteru používané jako ekvivalent měny, byly používány ke směně a platily na určitém území
- předmincovní platidla jsou na některých místech světa používány do současnosti
- lidé vyměňovali věci na základě osobní potřeby
- postupně určité předměty získávali oblibu a byly používány i v dálkovém obchodě (**kožešiny, jantar**)
- k předmincovním platidlům patřily například **otroci, dobytek, obilniny, tkaniny...**
- postupně se těmito platidly stávaly předměty s co nejnižší hodnotou (**kovy** – doba bronzová, železná)
- postupně se začalo používat **zlato a stříbro** (nepodléhají tak rychle korozi)
 - mají vnitřní hodnotu = hodnotu toho materiálu, ze kterého jsou vyrobeny
- **mušličky kauri** (skořápky živočichů z oblasti Polynésie) – nemají vnitřní hodnotu, poutávaly se v celé Asii
- předmincovní platidla měli také smluvní hodnotu (např. mlýnské kameny se někde používají k zaplacení nevěsty, v oblasti Z Afriky byly směnným prostředkem balíčky cukru...)
- tyto směnné prostředky měly řadu nevýhod **vývoj** směřoval k používání drahých kovů

2.) Řecké měnové systémy

- bohatá síť obchodních vztahů mezi jednotlivými řeckými oblastmi podmínila používání drahých kovů jako směnného prostředku
- počátky řeckého mincovnictví v **7. stol. př.n.l.** v oblasti Turecka, první mincovnictví se objevilo v Lydii
- původně zvyk odvažovat drahý kov (neražený); uzavřený do kožených váčků, zavřený a zapečetěný (snadné podvody)
- první mince byly ve tvaru fazole, hrudky a do ní byl vyražen určitý symbol; mince se vyráběly ze směsi zlata a stříbra (elektron)
- později oddělovalo zlato a stříbro – vznik archaických **statérů** (1 zlatý statér = 10 stříbrných statérů)
- původně řecká měna omezena pouze na oblast Turecka
- ražbu zlatých a stříbrných mincí převzali také Peršané – Perská říše vytvořila první sjednocený měnový systém
- základem byl perský **talent** (asi 25kg) a z něj se razilo 3000 zlatých **dárejků**
- původně zde byl rozšířený i perský stříbrný **šekel** (5,5 g)
- postupně narůstal vliv jednotlivých významných obchodních středisek, jednotlivá řecká města měla své měny
- v **6. stol. př. n. l.** vznikl v oblasti centrálního Řecka tzv. Aigínský systém (první mince v této oblasti byly raženy na ostrově Aigína)
- zákl. měn. Jednotkou se stala stříbrná **drachma** = 6 **obolům**; byly raženy také didrachmy (= 5,5g = perský šekel) a tetradrachmy a různé násobky obolů (diobol, triobol, tetrobol...)
- v Athénské oblasti začala ražba mincí v **6. stol. př.n.l.**; největší rozkvět ve **4. stol. př.n.l.** – athénské mince byly přijímány a napodobovány i v dalších řeckých oblastech
- v Judei stárá židovská početní jednotka **šekel** dala název stříbrné minci o hmotnosti 14,5 g, byly raženy i půlšekely
- na Sicílii byly objeveny zásoby zlata vzniká sicilský a jihoitalský měnový systém
- ve 3. stol. začínají řecké mincovny razit drobnou měděnou minci
- posledním vzdušným je mincovnictví Makedonské (Filip II. a Alexandr Veliký); založeno na dostatku zlata z dolů – zavedení zlatého **statéru**, který ovlivnil ražbu v dalších řeckých oblastech
- zlaté statéry byly první mince, které nesly portréty panovníků, i když skryté v zobrazovaných božstvech na lící straně mince (po smrti Alexandra Velikého se začaly portréty králů na řeckých mincích již běžně objevovat)
- v antickém mincovnictví nacházíme i napodobeniny oficiálních mincí – mince stejně ryzí (není snaha ošidit minci, ale proniknout na trh), jsou hruběji ražené a často jsou na nich zkomolené nápisy
- např. Keltové napodobují mince řecké

3.) Římské mincovnictví

- napodobování řeckých mincí
- **Latinové** = předchůdci Římanů používali ve směnném styku měď nebo bronz
- **aes rude** = neražený, surový kov = odvažovaný kus mědi nebo bronzu
- **4.-3. stol. př. n. l.** – **aes signatum** = kov označený = cihličky mědi, na kterých bylo nějaké znamení – často symbol okřídlené hole jako znak obchodu, nebo krávy, prasete apod. (váha 1000 – 1800 gramů)
- **aes grave** = těžký kov; byly na nich obrazy božstev a další symboly (vážily 327,45 g = hmotnost **římské libry**)
- označení L
- aes se dělil na 12 **uncií**; razil se odléváním; a razili se i jejich zlomky (S=polovina, další se označovaly tečkami)
- aesy převzaly i města okolo Říma
- vedle aesů se razil i dvoj aes (dupondius) i sto aesy
- **211 př.n.l.** se objevuje stříbrný **denár** – první římská mince, který se dělil na 10 bronzových aesů
- z římské libry se razilo 72 denárů; také jeho polovina **quinár** (5 aesů); **sestercius** (2,5 aesů)
- v **1. pol. 2. stol. př.n.l.** raženy také zlaté mince (LX = 60 aesů; XXXX = 40 aesů)
- původní římská republika měla pouze 1 mincovnu, její správou byli pověřováni vždy 3 úředníci, kteří se měnili každý rok – na mincích byla často jejich jména
- změna římského mincovnictví přichází s nástupem **císařství**
- císařské období se dělí na principát a dominát
- razily se zlaté mince na počest Caesara s jeho obrazem (=25 denárů = 100 cesterciů)
- **r. 15 př.n.l.** – Caesar si vyhradil právo ražby zlaté a stříbrné mince (zlatá mince 8,2 g); původní mincovna potom razila pouze bronzové mince pod správou senátu
- **aureus** (zlatá mince) se stal základní mincí, která byla plnohodnotná pro dálkový obchod; vyplácel se s ní žold vojákům – udržovala panovnickou moc
- postupně hmotnost zlaté mince snižována (7,2g) ; zhoršování kvality stříbrných mincí (z důvodu inflace a špatných ekonomických vztahů)
- **suberátní mince** (měděné jádro potažené vrstvou stříbra)
- **3. st.n.l.** - **antoninián** - nová stříbrná mince, která má nahradit denáry (= 2 denáry)
- v době největšího rozmachu měla římská říše 27 mincoven, které označovaly své mince zkratkou, aby byla možná kontrola
- ve **4. a 5. stol. n.l.** snaha o reformu mince
- **Konstantin Veliký** ve 4. stol. zavedl tzv. **solidus** (4,5 g); pro nedostatek kovu se razili tremisy (=třetiny) zlatého solidu
- v **5. stol. n.l.** (r.476) zánik říše; dědicem se stává **Byzantská říše** (až do 15. stol)
- **byzantské solidy** jsou nejrozšířenější mincí středověku
- stříbrné mincovnictví je velmi úpadkové
- počátky bankovnictví – směnární, které vyměňují různé mince z různých oblastí, také půjčují (běžný úrok je 12 %)
- daňový systém (daně z pozemků); stát pronajímá výběr daní pachtýřům (nájemcům), kteří musí odvádět předepsané sumy (staly se velmi nenáviděnou vsrtvou)
- fiskus (státní pokladna)
- Hadrián si vytvořil vedle státní novou pokladnu (erárium)
- v r.1453 Byzantská říše zaniká

4.) **Keltské mincovnictví**

- spadá do **4. a 5. st. př. n. l.**, Keltové vytvořili rozsáhlou kulturu a keltské kmeny sídlili na obrovské oblasti, nevytvářeli nové státní struktury a zůstávali kmeny, ale i přesto dokázali vytvořit dobrý měnový systém
- jejich mince napodobovala mince řecké
- na našem území existovala keltská mincovna u Prostějova – razily zde šestnáctiny a osminy zlatého statéru
- na západ od nás užívali zlato (a v českých zemích)
- na východ od nás užívali stříbro (na Slovensku)
- keltské mince ze Slovenska napodobovaly tetradrachmy, jsou na nich různé nápisy – objevuje se nápis **BIATEK** **biatek** (dodnes logo slovenské NB)

5.) **Stěhování národů**

- doba stěhování národů je v **5. – 9. stol. n.l.**
- do Evropy se dostávají germánské (barbarské) kmeny a později slovanské kmeny

- germánské kmeny se dostávají do konfliktu s Římskou říší
- tyto kmeny byly na různém stupni vývoje **různě** přijímaly antické myšlení
- důležitost církve – univerzálnost (stejně fungování téměř všude)
- kmen **Vandalů** – ohrožoval Římskou říší, objevil se v Panonii, postupoval do Itálie, Španělska (Andalusie = pův. Vandalusie)
 - ničili → proto dnes termín vandal
 - šli S Afrikou dále na východ, kde vytvořili Vandalskou říši – jejich panovníci razili mince, které fungovali v každém typu obchodu
 - představují vrchol barbarského mincovnictví
- **Burgundové** – razili mince v malém počtu
 - mince byla spíše reprezentací jednotl. Panovníků než platebním prostředkem
 - používali spíše primitivní platidla
- u nás byly mince používány také zřídka, spíše šperky apod., ale obyvatelstvo hodnotu mincovnictví znalo – byly nalezeny mince, které byly dlouho v oběhu
- církve rozšiřovala myšlenku univerzálního státu (říše) – Boží říše, panovníci to chápali trochu jinak a snažili se toho využít

6.) Říše Karla Velikého

- nechal se korunovat římským papežem a císařem r. **800 n.l.**
- obnovil císařství, využil starých antických tradic
- zavedl jednotné písmo
- pokusil se provést správní reformu – říši Franků rozdělil na jednotlivá hrabství, v jejichž čele stál státní úředník
- jeho říše sahala od S Itálie až po Dánsko, připojil území Sasů a Bavorů
- vládl tzv. z koně, ze sedla = stále putoval po své říši
- budoval tzv. **falce** (panovnická sídla) – falc = patrový dům (byl v nich obvykle např. sál a panovníkův pokoj s krbem, který navazoval na kapli)
- hl. město **Cáchy**
- na hranicích říše vznikaly tzv. **marky** = území, kde bylo více bojovníků, aby bránili říši – jejich správcům se říkalo markrabě
- v čele Sasů stál vévoda (vojvoda) – oddělená správa
- systém falcí byl doplněn systémem zemědělských dvorů (panovník přijel do falce a z okolí mu byly dovezeny potraviny...)
- existovaly specializované dvory pro panovnický dvůr (např. pro chov koní, psů pro boj...) – postupně ale zanikají a ztrácejí význam
- u falcí vznikaly střediska řemesel a obchodu
- říše byla protkána tzv. **trhovými vesnicemi** = místa, kde se mohli usadit kupci a prodávat své zboží – vznikaly v nich tržnice
- postupně se vyvíjela středověká města
- cizí kupci, kteří přicházeli do říše Karla Velikého přinášeli své vlastní mince – především arabské stříbrné **dirhemy** (2g)
- Karel Veliký začal po r. **800** razit minci **denár**
- zavedl tzv. **karolinskou hřivnu** – stříbrná mince něco přes 400g (blížila se bagdátské hřivně – 408g), z karolinské hřivny se razilo 240 denárů
- razidla vznikala v 1 dílně a rozesílala se do jednotlivých mincoven
- na minci bylo vyobrazení Karla Velikého a na rubu stavba kostela, do jehož sloupoví byl vložen kříž a nad ním nápis CHRISTIANA RELIGIO (= křesťanské náboženství)

- sepletí panovníka a mince
- mince je ve středověku hromadným sdělovacím prostředkem
- existují i zlaté mince Karla Velikého – dnes velmi vzácné, příliš se nerozvinuly
- fungovala i naturální směna
- oproti antice úpadek peněžního hospodářství
- denárová měna se šířila do ostatních oblastí Evropy (např. Anglie, Španělsko) také v souvislosti s šířením křesťanství
- Karlova říše obnovila myšlenku **UNIVERZÁLNÍ MINCE**
- kolem r. **1000** říše prochází krizí – většina hraběcích úřadů se stane dědičnými úřady nějakého rodu – nejsou to už úředníci, ale feudálové – oslabují říši

- OTA III. – pokusil se o reformu – přenesl některé pravomoci z hrabat
- končí centralizace mincovnictví – vzniká skupina mincovních pánů, kteří mohou razit (biskupové i světská knížata)
- snižování obsahu stříbra v mincích – snižování hodnoty mincí

7.) Období regionální mince

- v **11. stol.n.l.**, jednotliví vládcové razí své mince
- v dálkovém obchodě se platí zlatem nebo neraženým kovem
- na lokálním trhu (nízké úrovni) se platí mincí, kterou se panovník snaží vnutit svým poddaným (regionální mincí)
- AL MARCO – kupec má různé závaží v hmotnosti karolinské hřívny
 - na váze se váží různý počet mincí, i půlky
 - **obolus** = hodnota půl denáru – slouží k vyvažování hmotnosti
- **11., 12. stol.** – krize denárové měny
- méně kvalitní denáry pomáhají k rozšiřování mincovní směny, dostávají se i k chudším obyvatelům – vytlačují naturální směnu
- mince jsou důležité pro chod církve- působení církve napomáhá pro rozšíření peněžního hospodářství

Vikingové a peníze

- vikingové = germánské kmeny, které sídlili v oblasti Skandinávie
- kombinovali obchod s loupeží (se silnými městy obchodovali a slabé vykradli)
- podnikali výpravy kolem Španělska až ke středozemnímu moři (říkalo se jim Normani)
- na Sicílii vytvořili zvláštní kulturu (normanské mozaiky v kostelích, normanské věže...)
- napodobeniny arabských mincí
- obchodní cesta z Řecka přes kontinent do Skandinávie – důležitá ekonomická spojnice
- měli výrazně jiný hodnotový systém – věřili tomu, že ten, kdo je bohatý, je šťastný
- částečně přijali křesťanství, ale zachovali si některé tradice
- aby dokázali, že jsou bohatí, všechno ničili
- chlubil se před ostatními svými bohatstvím, zakopávali mince...

DANENGELD = označení poplatků, které museli Angličané na konci 10. a na počátku 11. stol. platit Vikingům

8.) Peněžní hospodářství v ranném středověku (feudalismu) v Evropě

- stát byl ještě stále závislý na naturálních sbírkách – to peněžnímu hospodářství nepomáhalo; panovník realizoval část svých příjmů mimo peněžní oblast
- církev potřebuje peníze na nákup drahých rukopisů, mešního zařízení, pro vyplácení almužen, na nákup potravin pro chudé...
- ideálem středověkého kláštera je nezávislost na okolním světě – proto jsou zakládány na nehostinných místech a musí si vytvořit vlastní hospodářství
- osazenstvo klášterů je rozděleno na: (mužské kláštery)
 - § mnichy
 - § konvrše - starají se o ekonomiku kláštera, zemědělství...
- některé kláštery začínají mít určitou nadprodukcí, kterou potom se mohou uplatnit na místních trzích
- žijí zde velmi skromně, přispívají ekonomickému rozmachu, mniši rozšiřují znalosti...
- cisterciácký řád si zřizuje tzv. **grangie** = výrobní jednotky, které mají zajistit chod kláštera a které se mohou se specializovat na určitý druh zemědělské výroby
- pro ekonomický rozvoj jsou v tomto období nejdůležitější města
 - o Jižní Francie, Itálie a jaderské pobřeží Balkánu
 - fungují zde města, která se nepřetržitě transformují
 - obchodníci si udržují určitou samosprávu
 - přetrvávají zde tradice z antického období
 - díky moři jsou tato města napojena na dálkový obchod s orientem a Afrikou - profitují z dovozu koření, drahých kovů
 - nejrozvinutější oblast
 - o Galie, Germánie
 - tržní města, tržní vsi, obchod v podhradí

- zaostalejší a jednodušší; žádná organizace ani samospráva; jsou podřízena světským nebo feudálním vrchnostem
 - o ostatní města, která nejsou do ekonomiky zapojena
- v **10. stol.** se v Evropě začíná rozvíjet oblast Porýní:
 - § důležitá obchodní tepna
 - § je hlavním jádrem Německé říše a přispívá to k rozvoji této oblasti
 - § na rozvoji se podílí také církve; St. Galen – přechod z Rýna na Dunaj a posun Iro-skotské misie na východ
 - § v **pol. 12. stol** se tamní města dostávají z područí arcibiskupa kolínského a mohučského a vznikají středověká města s vlastními pravomocemi a samostatností – nejsou už jen centrem obchodu a výroby, ale i administrativy
 - § rozšíření mincoven a peněžní směny v této oblasti
- zásoby stříbra od antických dob jsou z dolů v Alpách
- na konci 10. století objevena velká ložiska stříbra v Harzu (Stř. Německo)
 - § ovládl ji rod Velfů
 - § znamenalo to podnět pro rozšíření peněžního hospodářství a stříbro začalo být hledáno i v dalších oblastech:
- nejdříve na Saské straně Krušných hor, ve Slezsku (Polsku) – vnější kolonizace z hlediska českých dějin
- v této dosud zřídka osídlené oblasti vznikala města, šířil se zde obchod a výroba
- Václav I. kolonizaci podporoval – horníci přešli v pol. 13. století na naši stranu Jeseníků a odtud na Českomoravskou vrchovinu – vznikala města – např. Jihlava, HB (Německý Brod)

Vznik měst

- města, která vznikala kolonizací jsou odlišná od starších měst - osadníci z velkých vzdáleností přinášeli nové poznatky, znalosti – byli to lidé z různých vrstev:
 - o v čele byli patriciové (nejbohatší), kteří přinášeli kapitál (peníze), zkušenosti...
 - využívali svého nadřazeného postavení nad jinými skupinami přistěhovalců
 - vždy se mohli obrátit na své mateřské město
 - o řemeslníci (jsou závislí na Patriciích)
 - o a také chudina, nádeníci, služebnictvo, kteří jsou závislí na těch bohatších
- nebylo důležité národnostní cítění, ale čím je kdo poddaný
- v čele města založeného na zeleném drnu stál tzv. **lokátor**
 - o měl dostatek zkušeností a peněžních prostředků, první roky provozu města musel platit ze svého
 - o lokaci města prováděl na panovníkův příkaz
 - o po založení se stával 1. rychtářem města (rychtář = Richter = judex = soudce nebo Advokatus=Feucht)
 - o stával se hlavou města, byl odpovědný za město vůči panovníkovi; měl příjmy z různých poplatků;, privilegovanou krčmu (jedinou hospodu ve městě) a také část soudních poplatků
- rychtář si vytvářel městskou radu (12 členů; 3 - 4 rodiny patriciů)
- rychtář povinen odvádět panovníkovi daně za město
- většina měst u nás vznikla v **2. pol. 13. stol.** – královská města
- za Jana Lucemburského získávají tato města větší pravomoc
- rychtář je odpovědný nejen panovníkovi, ale také městské radě; městská rada určuje jaké poplatky se budou platit a začíná mít vliv na městský soud
- začínají se stavět radnice (dříve se vládlo z domu rychtáře), odkud se spravuje město; je to pevnost s věží, studnou, odkud se dá město řídit i v době nepokojů; je zde městská pokladnice, vězení – vytváří se tím podmínky pro rozvoj městské správy
- **na přelomu 13. a 14. stol** se v Evropě podstatně rozšířila městská síť
- města mají řadu ekonomických svobod a výhod – ekonomika středověkých států se začíná rozvíjet daleko rychleji
- kolem měst vznikají regionální tržní oblasti
 - o rozvoj peněžní směny
 - o bez peněz tento systém už nemůže existovat a dochází k dalším krizím a komplikacím:
- zvyšuje se nedostatek stříbra, nedostatečná pracovní kapacita v mincovnách
- je třeba změnit mince, aby bylo možné zvýšit objem peněz v oběhu

Brakteáty a feniky

- objevují se v Německu v průběhu 12. a na počátku 13. století

- **brakteat** – tenká, jednostranná mince, ražená ze stříbra, která z počátku udržuje jakostní a hmotnostní parametry denáru; hmotnost kolem 1,5 g a předepsaná ryzost; zvětšil se průměr; je vyráběna pouze jednostranným razidlem, naráz je vyráběno 5-10 mincí; v oblasti severního a středního Německa a dostala se také do naší oblasti
- **fenik** – výroba se příliš nezměnila; dvoustranná mince, která zachovává parametry denáru, ale je vyráběna z tenčího plechu
- na přelomu 12. a 13. stol. ve střední Evropě tyto 2 typy mincí převládají a postupně zaniká výroba denáru
- prosazuje se decentralizace mincovnictví; vznikají mincovny v každém důležitějším městě
- období regionální mince
 - o mince určená pro každodenní směnu
 - o je málo kvalitní a její užitečnost zajišťuje autorita jejího vydavatele (má hodnotu jen v oblasti, pro kterou je určena)
- ve 13. stol. existuje skupina platidel dálkového obchodu
 - o zlaté mince, neražený stříbrný kov (odvážené množství)
- mizí jakékoliv nápisy na brakteátech a fenicích – mince jsou němé, znemožněna kontrola
- období této měny představuje na jedné straně úpadek (ztrácí vnitřní hodnotu) a na druhé rozvoj (velmi rozšířená měna)
- v Itálii snaha vyrovnat se byzantským zlatým mincím

9.) Počátky českého mincovnictví a Velkomoravská říše

- ve Velkomoravské říši převládala naturální směna
- z předmincovních platidel byly rozšířeny **sekerovité hřivny** – 200 – 500 g (hmotnost nebyla nijak přesně odlišena) – i praktické využití
- na Velké Moravě se v hrobech našlo také několik byzantských mincí (buď jako ozdoba nebo tzv. obolus mrtvých = mince pod jazyk, aby se mohl vyplatit – po rozšíření křesťanství mizí)
- nalezena závaží, které odpovídají byzantským váhovým jednotkám (odvažování drahých kovů)
- našlo se také několik mincí franckých
- severoitalské denáry z 10 stol. nalezeny v hrobech (použity jako šperk)
- ekonomická úroveň stoupala, ale proces přerušil vpád Maďarů a zánik tohoto státu
- další mince nacházíme až v počátcích českého státu
- nejstarší české mince vznikly v 70. letech 10. století
- motiv napodobování cizí mince, na mincích převládá křesťanská symbolika
- určeny pravděpodobně k obchodování v oblasti Baltského moře; přicházeli zde do styku s **anglickými mincemi** a ty poté napodobovali – používaly se především pro dálkový obchod (u nás je moc nenacházíme)
- **české denáry** mají hmotnost 1,6 g, jsou z kvalitního stříbra, průměr až 20 mm
- jsou to **denáry většího střížku** (většího průmětu); používány u nás do pol. 11. stol.
- tyto mince razili také Slavníkovci – objevili ložiska v oblasti Kutné Hory a Přemyslovci – snažili se těchto nalezišť zmocnit
- Slavníkovci razili mince např. se jménem sv. Vojtěcha

Mincovní reforma Břetislava I.

- kolem roku **1000** soupeřili přemyslovci o knížectví - český stát v nebezpečí
- Břetislav I. (1035) unesl Jitku, připojil opět Moravu k českému státu (byla okupována Poláky)
- začal razit mince už v době moravského pobytu; razil zde denáry velkého střížku
- zřídil tzv. **stařešinský systém** – když zemře zakladatel rodu, ujímá se vlády jeho nejstarší syn, když zemře ten, nastupuje k vládě mladší syn; vždy vládne nejstarší člen rodu (syn)
- na konci 11. stol. převládá **systém primogenitury** – po smrti dědí nejstarší syn (prvorozený syn vládnoucího knížete)

1062 – Vratislav II. obnovil stařešinský systém

- přidělil některá území svým mladším bratrům = údělný systém (rozd. Území, které mají ekonomicky zabezpečit členy rodu)
- na Moravě vznikly 3 úděly – Olomoucký, Brněnský a Zlínský
- provedl mincovní reformu; do té doby se razili denáry velkého střížku
- v polovině 11. stol. sílí vliv **skandinávské hřivny** (marky); stala se rozšířenou váhovou jednotkou (210 g)
- ze skandinávské hřivny se razilo 240 **denárů**, které byly menší a lehčí
- po roce 1062 začínají razit své mince také moravská údělná knížata => velký rozvoj peněžního hospodářství v Čechách; 2-3 nové emise ročně; razili se mince, které svými obrazy propagovaly vládu a křesťanství

- castým obnovováním minci se snažil zabránit objevování cizích minci uvnitř státu
- těchto obnovování mincí panovník využíval k snižování objemu stříbra
- systém denárového mincovnictví trval do poloviny 12. století
- v Čechách existovalo několik mincoven, které byly rozloženy tak, aby zachycovaly cizí peníze na dálkových kupeckých cestách – cizí obchodníci si museli mince nechat přerazit na místní měnu – odváděli za to poplatky panovníkovi
- mincovnictví je stále dosti centralizované, ovládané z několika center
- olomoucké biskupství
 - o založeno v roce **1063**
 - o v 1. pol. 12. stol. byl jeho biskupem **Jindřich Zdík** (syn kronikáře Kosmy) -Jindřich byl významným diplomatem Vladislava I, působil na císařském dvoře, byl uznávanou osobností této doby
- mezi léty 1141 – 1143 získal právo razit mince na biskupském hradě Podivíně
- kolem poloviny 12. stol. upadá kvalita denárů, celá střední Evropa má nedostatek stříbra, razí se především měděné mince s příměsí stříbra -každý se těchto mincí snaží zbavit (malá hodnota)
- došlo k poklesu mincovní činnosti; jsou raženy ledabyle, často žádné popisy
- v 2. pol. 12. stol. je měna v Čechách v krizi, peníze nestačí ekonomickému rozmachu
- na konci 12. stol. ekonomický rozmach nastává; upevňuje se vláda pražského knížete
- ekonomická prosperita je podmíněna prvními fázemi kolonizace; lepší zapojení českých zemí do dálkového obchodu
- na Moravě na konci 12 stol. vydávány **denáry fenikového typu** – napodobují rakouské feniky (pro dálkový obchod)
- na saské straně Krušných hor objeveno velké množství stříbra a saská knížata vydávají **brakteáty**
- stříbro objeveno i na české straně Krušných hor
- mincovní unie – razí se i **české brakteáty**, které mají parametry saských (hmotnost, ryzost) a také se sobě velmi podobají; je na nich vždy sedící postava panovníka (na českých má korunu, na saských je prostovlasý nebo má nějakou pokrývku hlavy)
- vznikaly asi v letech 1210 – 1230
- v polovině 13. století došli kolonisté až na Českomoravskou vrchovinu, objevena naleziště stříbra v oblasti Jihlavy (stala se horním městem)
- Jihlava se stala důležitým důlním městem a rychle rostla a rozvíjela se
- jihlavské horní právo – regulace v oblasti těžby drahých kovů
 - prohlašovalo veškeré kovy nalezené v zemi za panovníkův majetek; nálezce povinen odevzdat je do mincovny (dostal za ně zapláceno)
- stát se snaží zamezit placení neraženým kovem a získat kontrolu nad ložisky
- za Přemysla Otakara II. došlo k obnovení ražby na Moravě
 - král železný a zlatý (stříbrný)
- v Čechách existovala **česká hřivna** (253 g) – vazba na Německo
- na Moravě **moravská hřivna** (280 g) – vazba na Rakousko
- v pol. 13. stol. Česko velkým producentem stříbrných mincí
- P.O.II. provedl v 60. letech reformu měr a vah, ale nepodařilo se mu ji plně prosadit
- Chebsko razilo **feniky** podle bavorského vzoru (vlastní městská mincovna)
- Kladsko mělo taky svoji mincovnu
- ve 13. stol. se objevují ražby lužické z lužických mincoven
- vrcholí zakladatelská etapa vzniku českých měst; rozvíjí se lokality, které potřebují neustále dostatek ražených peněz
- v Českém království funguje 17-19 mincoven
- dochází k pravidelnému **obnovování mince (renovacio monetae)**
- panovník ztrácí bezprostřední vliv na mincovny; jsou pronajímány soukromníkům, kteří se zavázali odvádět panovnícké mincovně určitý počet mincí
- nikdo nekontroluje kvalitu mincí ⇒ pokles, jsou anonymní, nenesou jméno mincovny ani pána; komplikovaná kontrola
- na konci 13. stol. objevena naleziště stříbra na pozemcích kláštera v Sedleci ve východních Čechách to umožnilo provést Václavu II. **grošovou reformu**, která proběhla v roce **1300**

10.) Předchůdci grošové měny

- v některých oblastech Evropy se snažili zlepšit místní měnu:

- **1172** – v Milaně bylo raženo **grosso** jako **2 soldo**, vážilo 2,2 g; těžké jako 2-3 denáry, přibližovalo se arabským ražbám – nastavena na dálkové trhy
- **1194** – Benátky – „**denarii grossi**“ (velký, těžký denár), hmotnost 2,2 g
- **1266** – ve Francii Ludvík IX. začal razit v Toursku tzv. **tourský groš** („grossus turonensis“), hmotnost 4,22 g (z ryzího stříbra); blížila se některým byzantským ražbám pro potřeby dálkového obchodu; získal oblibu v západní Evropě (Anglie, Holandsko, Porýní)
- do tohoto zápolení se zapojil také Václav II. – zrušil staré mincovny a centralizoval výrobu mincí do Kutné Hory (Vlašský dvůr)
- mince se blížily francouzskému vzoru hmotnost 4,2 g (4,3 g); téměř ryzí
- Čechy se staly první zemí ve střední Evropě, kde dochází k ražbě **grošů**
- **Český groš** pro svou vysokou hodnotu a masovou produkci se stal záhy mezinárodní valutou a rozšířil se do řady evropských zemí
- italští specialisté vytvořili konsorcium, které první roky řídilo výrobu, technicky i finančně zajišťovalo, Italové investovali velké peníze do hornictví
- **pražský groš** se dělil na 12 **parvů** (malých mincí), 1 parvus = 2 haléře
- Jan Lucemburský razil půlgroše
- vznikl u nás systém několika peněžních jednotek, které se mohli vzájemně doplňovat
- reforma musela navázat na předchozí stav; v Kutné Hoře ve Vlašském dvoře existuje 15 šmiten, kde se razily peníze a každá šmitna převzala závazky původní mincovny; tím byla zajištěna právní návaznost
- celá reforma byla završena vydáním horního kutnohorského práva – regulace právních vztahů, velmi vyspělé právo, napodobováno později v dalších zemích
- v r. 1327 vznikla mincovna za účasti kutnohorských a italských odborníků
- mince ve středověku byly často ošizené – obsahovali méně drahého kovu – mincovny razily raději velké nominály
- od 14 stol. se setkáváme s tím, že vznikají mincovny specializované na nákup cizí mince a tu přepracovávají v drobnou, méně hodnotnou minci (špatná mince vytlačuje minci dobrou)
- snaha obnovit v Evropě ražbu zlatých mincích (do té doby měli monopol Byzantinci)
- v Itálii první zlaté mince vznikají na konci 12. a počátku 13. století; Fridrich II. Barbarossa razil minci **augustalis** (přes 5 g); příliš velké
- **1252** – ve Florencii ražba **florén** (3,53 g); mince raženy al pezzo (po kuse, s největší přesností) – každý florén má stejnou hmotnost, několikrát se během výroby kontroluje, florén se prosadil i v mezinárodním obchodě
- 1252 – vnikly první zlaté mince v Janově – **genovino** [ženovino]
- **1285** – první zlaté mince v Benátkách – 3,56 g – **dukáty**
- dukáty se začínají napodobovat i v dalších městech ve Francii a Německou
- na konci 13. stol. vzniká evropská zlatá měna, která vyhovuje dálkovému obchodu
- Francie zavede potom zlatou minci v průběhu 2. pol. 13. století
- v Čechách došlo k ražbě prvních zlatých mincí někdy kolem poloviny 20. let 14. stol. za vlády Jana Lucemburského napodobováním florentské předlohy – **florény**
- záhy výroba zastavena; obnovena Karlem IV. – **dukáty**, které mají českou podobu; ani on neměl dostatek zlata
- největším producentem zlata jsou Uhry; **uherské dukáty** se stávají uznávaným platidlem v celé střední Evropě
- dokončen plnohodnotný a úplný peněžní systém
- **zlatý rýnský** – mince, která se razila v Porýní, **1376** první ražba (3,5 g); blížil se dukátu; obsahovat pouze 3,39 g zlata; nebyl tak plnohodnotnou mincí, snadno zneužitelný ve směně vůči neznalým účastníkům trhu
- později hodnota ještě kolísala, podle toho jak kolísal obsah stříbra v mincích grošových
- ve **14. stol.** se vytvořil na svou dobu dokonalý peněžní systém, který umožňoval rozvinutí dálkového obchodu; rozvoj prvních bankovních institucí (kreditního, úvěrového systému...)

11.) Groš

- zavedení grošových mincí – zdokonalení dělby práce a mincovnictví vůbec, dílny byly specializované
- grošová měna, která se šířila do ostatních zemí se nazývá „**věčnou měnou**“
- měla být uchována ryzost, ale hodnota přesto začala kolísat
- feudálové pronajímali léna (tam byli leníci) – spoluúčastnili se výbojných bitev ů když se leníci stali mocní, tak už feudály nechtěli poslouchat – těžkopádný systém
 - ➔ nový typ státu – teritoriální stát
 - podřízenost feudálový je nahrazena plošnou závislostí

- od 14. století narůstal vliv byrokratické vrstvy, která plní úkoly lépe, než když panovník pověřil nějakým úkolem feudála
- rozsah grošové směny jde ruku v ruce s politickými změnami v Evropě
- v průběhu **14. století** nový typ státu v Evropě – teritoriální – podřízenost vyjádřena feudální vazbou je vyjádřena plošnou závislostí na určitém panovníkovi
- na konci 14. stol. je např. Francie jedolitým územím, kde je uznávána suverenita krále
- v ostatních evropských státech podobný vývoj (Anglie, Normandie...)
- lení zbrojná povinnost byla nahrazena tím, že panovník si vytvářel žoldnéřské vojsko (které musel platit)
- začíná vznikat byrokracie (pravidelné platby) – větší potřeba ražené mince
- rozvoj grošového systému ukázal, že Evropa se začne rozpadat na různé oblasti (několik ekonomických území):
 - o státy typu Polska – nedostatek kovů (zlata a stříbra), několik neúspěšných pokusů razit groše
 - o státy typu Uherska – nadbytek zlaté mince, uherské dukáty obíhaly v celé střední Evropě, razí i drobnou stříbrnou minci
 - o Český stát – dostatek stříbra; kontakty založeny na groši (**nadregionální mince**)
 - hrubá stříbrná mince (groš) – Německo, Ukrajina, Rusko...
- Karel IV. musel několikrát zhoršit kvalitu groše (potřeba dalších mincí); vydal v omezené míře zlaté **dukáty**, nemohli konkurovat uherským dukátům; zavedl nové druhy drobných mincí (určitý druh inflace)
- ve 14. stol. existuje kooperace mezi mincovnami

Václav IV

- dále snižuje hodnotu stříbra v pražském groši, ale zvyšuje množství mincí
- jeho smrt a dlouhodobé neobsazení českého trůnu způsobilo, že kutnohorská mincovna nevěděla, jak pokračovat ve své činnosti; prováděla posmrtní ražby - i nadále používána razidla s jeho jménem
- drobná mince se stává v tomto období hlavní mincí
- groše Václava IV. používány hojně v Rakousku, Porýní
- ve **20. a 30. letech 15. století** dochází ke **kontramarkování pražských grošů** (německá města nechávají na pražské groše vyrazit i svoji značku, která potvrzuje právoplatnost platidla)
- v období husitské revoluce došlo k dalšímu úpadku mincovnictví
- existovala řada **padělatelských dílen**, kde se razilo z měděných plechů, které se ostříbřily
- dálkový obchod zanikl, s Čechy nikdo neobchodoval, tak mince obíhaly jen uvnitř českého království (pouze jeden obchodní partner – Norinberk); hodnota zlatých mincí vůči groši velmi stoupala
- po skončení husitských válek byla ekonomika ve špatném stavu; nebylo možno pomýšlet na obnovu měny – proto se sem dostávaly cizí mince (bavorské, chebské...)
- moravská města mohla razit drobnou minci, Rožmberkové také
- moravská část zaplavena rakouskými feniky, západní Čechy bavorskou nebo chebskou mincí

Jiří z Poděbrad

- Jiří z Poděbrad se jako 1. pokusil o reformu; byl to ekonomicky prozíravý panovník
- snažil se obnovit ražbu pražského groše, investice do dolů v Kutné Hoře; nepodařila se mu reforma ani obnova pražského groše
- legalizoval tedy cizí měnu uvnitř státu – vydal nařízení, že v Čechách mohou obíhat **groše míšenské** (1 pražský = 2 míšenské)

Jagelonci (Vladislav II. Jagellonský 1471 - 1516)

- v Kutné Hoře objevena nová naleziště stříbra
- poslední vzednutí grošové měny v Čechách – **vladislavské groše**
- tlusté groše – raženy ze stejných razidel, ale střížek je mnohem silnější (10ti, 12ti, 15ti groše), ve tvaru válečků
- 1. byla to jakási reprezentační měna, která měla ukazovat bohatství krále
- 2. pokusy vytvořit vyšší nominální jednotku zajímavější pro dálkový obchod

12.) Předchůdci tolarové měny

- Itálie je stále ekonomicky nejspělejší oblasti; nejlépe fungující dálkový obchod
- **1472** – Benátky – razila se zde stříbrná mince- benátská **lira**; (6,29 g)
- **1474** – Miláno – **teston** (9,29 g), stříbrná mince
- tyto mince se daly lépe měnit za zlaté dukáty nebo zlaté rýnské

- Tyrolsko – obec Schwaz – **na konci 15. stol.** objevena naleziště stříbra
- v tyrolském Hallu byla zřízena moderní mincovna; byla ovlivněna italskými vzorky
- vládcem Tyrolska byl Habsburk Zikmund (byl to tyrolský arcivévoda) bohatý (Münzreiche) - musel doly zastavit kupcům, potom je ovládla rodina Fuggerů
- **1482** – byly zde raženy mince **pfundnery** (6,36 g, 5 pfundnerů = 1 rýnský zlatý) pod vlivem správce dvorské komory na dvoře arcivévody Zikmunda, Benátčana Antonia de Caballis
- v tyrolském Meranu má svůj původ významný mincovní nominál – **krejcar** (cruzaer, crucigeri, grucifferi, Kreuzer), jehož pojmenování se datuje již od r. 1271 podle obrazu spojeného velkého a malého kříže
- **1484** – raženy mince o hmotnosti 15,8 g = ½ rýnského zlatého (**halbguldinery** = půlguldinery)
- **guldiner** – byl ekvivalentem zlatého rýnského a zlaté mince goldguldineru, guldinery představují už tolarové ražby v pravém slova smyslu; po 4 letech ražba zastavena
- Sasko (Krušnohoří) – objevena další nová naleziště stříbra (1477 objeven „balvan stříbra“) razí se stále těžší mince ➔
- v r. **1500** se příslušníci saského rodu sešli v Lipsku a vydali tzv. **Lipský mincovní řád**:
 - o zákaz oběhu cizí mince v Sasku
 - o povoleny pouze pražské groše
 - o stanoveno, že 1 zlatý rýnský = 7 schreckenbergerů (schreckenberských grošů)
 - o raženy groše v hodnotě jednoho rýnského zlatého
- **1507** – saské guldinery raženy ve větší míře; byly dováženy do Lipska, kde je nakupovali velkoobchodníci; tak se dostaly do oběhu
- **1521** – hrabata Mansfeldové začali razit mince dle saského vzoru v oblasti Harzu (S Německo)
- na české straně začali stříbro hledat hrabata Šlikové
- vzniklo město Jáchymov (v údolí sv. Jáchyma se našlo naleziště stříbra)
- museli si ražbu a těžbu legalizovat
- jednání s představiteli stavovské společnosti a s panovníkem – podplatili nejvyšší úředníky a v roce **1520** jim zemský sněm povolil ražbu mincí – pražského groše, ale současně groše podle saského vzoru; většinu svých mincí vyváželi do Lipska
- jáchymovské mince daly vzniknout novému názvu – **tolar** (zahrnovaly v sobě název tolaru) jáchymovské tolaru ➔

13.) Tolarové období

- snaha vytvořit minci, která by odpovídala všem požadavkům a vyhovovala mezinárodnímu obchodu
- Martin Luther – pokus o reformu církve; hlavním ochráncem M. L. je saský kurfiřt
- proti Lutherovi se postavili Habsburkové - tím je zabezpečeno, že pokud se nedohodnou na náboženském smíru, nedohodnu se na ničem
- boj mezi protestanty a katolíky
- v čele Habsburků Karel V. (španělský), ale ten byl zaujat velkou politikou a správu předal Ferdinandu I. (bratrovi) – rozdělení na 2 větve Habsburků
- **1524** – Ferdinandem I. vyhlášena **celorakouská mince**; základem měny měl být stříbrný **guldiner** (28,82 g) rozdělený na 60 **krejcarů**, o něco lehčí než mince saská a jáchymovská
-
- **1524** – první **říšský mincovní řád** (Eslingenský) – měl prosadit rakouský vzor na říšské úrovni; neprosadilo se
- **1526** - Ferdinand zvolen českým králem (zvolili ho čeští stavové)
- **1530** – Karel V. korunován císařem
- **1531** – Ferdinand korunován I. říšským králem
- Šmalkalská unie – bránila Lutherovo učení
- **1534** – Habsburkové uzavřeli dílčí dohody s některými jihoněmeckými státy, které přistoupili k pravidlům z roku 1524 – mincovní řád doznal určitého uznání
- **1544** uzavřel Karel V. mír s Francií; uvolnil si ruce prosti protestantům (Habsburkům přeje štěstí)
- papež začal přemýšlet o svolání koncilu, který by provedl nápravu církve; sešel se v Tridentu a znamenal definitivní rozpad dosud jednotného křesťanství
- **1547** - Muhlbek – Habsburkové zvítězili nad protestanty; zajat saský kurfiřt
- tyto války znamenaly obrovskou potřebu hotových peněz
- v **pol. 16. stol.** Španělé přivážejí zlato a stříbro ze střední Ameriky; nejprve uloupené, později také vytěžené
- přebytek stříbra v Evropě, inflační tendence; těžba nemůže konkurovat levnému stříbru z Ameriky
-

- **1551** - Habsburkové využívají postavení k **vyhlášení 2. mincovního řádu** (říšského) – podle něj se má razit **zlatník** (= 72 krejcarů); je kompromisem mezi systémem saským a tyrolským; politické okolnosti zabránily jeho provedení
- **1555** - Aušburg – sešel se říšský sněm – dohoda o náboženském smíru - čím vláda, toho náboženství - napadeno papežem, nelíbí se to ani Karlu V. - vzdal se trůnu
- **3. mincovní řád** – stanovil, že nově ražený zlatník bude mít hodnotu 60 krejcarů, menší obsah stříbra (5/6 říšského zlatníku z roku 1551) - zcela se neprosadil
- po smrti Ferdinanda a nástupu **Maximiliána II.** proběhla novelizace 3. mincovního řádu - legalizoval saské tolarý; postupný zánik zlatníku (guldireru) a definitivní převaha **saského tolaru**

Počátky tolarové měny v českých zemích

- **mincovna v Jáchymově** od r. **1520** razí nový typ mincí podle saského vzoru – **tolar**
- v prvních letech majitelé této mincovny (**Šlikové**) razili 100tisíce tolarů ročně; byly nakupovány jinými mincovnami a přeráženy na méně hodnotné mince
- r. **1526** - hlava rodu Šliků umírá v boji v bitvě u Moháče
- r. **1528** - dohoda mezi panovníkem a Šlikovským rodem – ražbu převzal **Ferdinand I** a z ražby v Jáchymově dostávali Šlikové jen určité procento (oproti dřívějšímu už jen nepatrnou část)
- Jáchymovská mincovna dále razila tolarý podle saského vzoru, v českých zemích dále fungovali 2 měnové systémy – razilo se podle saského nebo tyrolského vzoru
- ražba pražského groše pokračuje dále v mincovně v **Kutné Hoře**
- **1531** – bylo stanoveno jaké jsou oficiální přepočty mezi jednotlivými typy mincí
- v 16. stol. existují **3 různé pohledy na měnu**:
 - o systém početních jednotek = pravidla, podle kterých se mince přepočítávají na jinou měnu (český dukát = 108 krejcarů = 48 pražských grošů)
 - o drobná mince = obíhala zde mince drobných nominálů, méně hodnotná, všichni měli snahu s ní platit veškeré daně a poplatky a panovník se jí opět poté snažil zbavit
 - o mince tolarové a zlaté – byly používány v dálkovém obchodě, pro velké mezistátní platby (kvalitní mince byla centrálními úřady vyžadována a stahována do Vídně pro zahraniční platby - proto chyběla v zemi – obchodem se do Čech dostávala mince zahraniční – v 16. stol. např. nizozemské tolarý)
- **1534** - opatřením Ferdinanda I. bylo **zavedení daně z obratu**, která byla vybírána přímo na tržištích nebo na zahraničních celnicích
 - o postavila se proti ní města, která tato daň zatěžovala
 - o proti byla také šlechta
 - o nepřinesla takové zisky jaké si panovník sliboval
- **1543** - stanovena **nejvyšší úroková míra na 6%** (na tu dobu nesmírně nízká) - rozvrátila úvěrové zvyklosti, nikdo nebyl ochotný půjčovat za takový úrok, kapitál se začal ztrácet ze země; po zrušení se úroková míra vyšplhala mnohem výše než byla původní
- **1547, 1548** – boje mezi katolíky a protestanty - čeští stavové (převážně protestanté) pohlíželi se sympatiemi na boj říšských protestantů; Ferdinand I. potrestal především města, odebral jim řadu práv a majetku, zavedl nové daně; podařilo se mu rozdělit stavovskou obec
- **1547** - zastavena ražba pražských grošů – končí grošové období v Čechách, ale přesto groše zůstávají v masové míře součástí oběhiva až do 17. století
- v KH zavedena ražba krejcarů a jejich násobků; byl prosazen tyrolský způsob založený na guldireru
- **1561** – vyhlášen nový mincovní řád
- **1564** – Ferdinand I. zemřel; další panovníci nebyli tak radikální
- **1573** - zastavena krejcarová ražba podle tyrolského vzoru; převládla kvalita mince podle saských vzorů
- v průběhu 16. stol. se snažili otevřít mincovnu na Moravě moravští stavové – neúspěšně; nedostatek kovů
- **na konci 16. stol.** otevřeny další doły a mincovny v Čechách - za Rudolfa II. má mincovnictví stoupající tendenci; fungovala mincovna pražská, kutnohorská, jáchymovská, rudolfovská (ve východních Čechách)
- ražen nový typ drobné mince – malý groš (jako jediná mince v té době má na sobě český opis)
- dochází k obnově ražby zlatých mincí
- v průběhu **16. stol.** se rozvíjí **soukromé mincovnictví**:
 - o při rozšíření tolarové měny obnovily své mincovní právo některá slezská knížectví
 - o vratislavští biskupové razí své mince ve Slezsku

- o funguje chebská mincovna a některé městské mincovny v Lužici
- o hrabství kladské (zvláštní stát mezi Čechami a Slezskem) je počítáno jako součást českého království
 - Kladsko dostávají ho do zástavy různí čeští feudálové a využívají existence zdejší mincovny – pernštejnské mincovnictví
- o r. 1608 panovník odměňuje mincovním právem své oblíbence – potvrzeno právo razit mince olomouckým biskupům a je jim povoleno zřídit si mincovnu (František z Ditrichštejna)
- o v Krnově razí knížata z rodu Hohensolernů; dostávají se do sporu s Vídní
- o v Opavě dostal právo razit mince Karel z Lichtenštejna
- o v průběhu 30leté války ještě více povolení – soukromých oprávnění narůstá

14.) Úvěr a lichva ve středověku

- na počátcích středověku je ekonomické myšlení ovlivňováno církevním pojetím státu
 - o v tomto pojetí je preferována spíše naturální směna
 - o ideálem je vytvoření harmonické společnosti bez sociálních rozdílů
 - o nejlépe když většina obyvatelstva pracuje v zemědělství, je výrobně soběstačná
 - o peníze jsou považovány za cosi podezřelého a nadbytečného
 - o mezi křesťany je zakázáno půjčovat peníze na úrok (z toho jsou vyňati židé)
- důsledněji tyto věci domýšlel až Tomáš Akvinský
 - o dospěl k závěru, že peníze jako takové nemají žádnou užitkovou hodnotu samy o sobě a nemají praktický význam - je to věc, která slouží pouze k výměně zboží, jakýsi kontakt v rámci ekonomiky
 - o peníze, které jsou půjčeny díky úrokové míře neustále pracují (narůstají), pracují také v neděli a v neděli se z křesťanského hlediska pracovat nesmí – definitivně půjčování zakázal
 - o nebyl proti věcnému přírůstku majetku (např. když půjčím pytel obilí, mám potom nárok na část sklizně) – zákaz půjčování se začal obcházet (v dálkovém obchodě)
- pro židy zákaz lichvy neplatil – křesťané si od nich začali půjčovat – poté byl vydán zákon, který jim to zakazoval - zákaz půjčování u židů bez vědomí vrchnosti
- fungovala **instituce tzv. železných krav**; k živé krávě dostal člověk malou železnou kravičku; kráva nesla zisk - telata, sír; nakonec umřela, ale muselo se stále platit za tu železnou krávu
- ve městě se rozvinul **obchod s tzv. věčnými platy** – týdenní úrok ve výši 10%, velmi drahý úvěr; kdo peníze půjčil, nechtěl splácení úvěru, ale pouze úroky – často je prodávali církevní instituce (při husitské revoluci se zrušily)
- na konci 15. stol. začínají křesťané legálně půjčovat peníze jiným křesťanům – církevní zákaz je mlčky zrušen
- v průběhu 16. stol. berní přiznání šlechty – museli platit daň ze zisků, které získali při poskytování úvěrů – **zavedena daň z úvěrování**
- křesťanský úrok 15 – 20 % ročně

Vliv reformy na obchod, úvěrování, půjčování

- Martin Luther nesouhlasil se systémem přímluvců, na kterém je středověká církev založena (přímluvci byli kněží, světci, kterým se dávali odpustky)
- jak Bůh může být ovlivňován tím, jestli prostý sedlák dá peníze nějakému církevnímu hodnostáři
- predestinace – jenom Bůh rozhodne, kdo přijde do pekla a kdo do nebe – přestali se platit přemrštěné dávky církvi
- Luther zrušil systém přímluvců, zrušil nadvládu středověké církve
- doložil, že církev nepotřebuje takový majetek; myšlenka laciné církve
- šlechta toho využila a zmocnila se církevního majetku
- každá obec si najímá svého kazatele a určuje, co má dělat a kolik se mu má platit
- zrušení světců způsobilo, že ubylo svátků a přibylo pracovních dní – dopad na ekonomiku
- lidé si už nemohou přizeň Boha kupovat (lutherán musí neustále přemýšlet, jestli neuráží Boha)
- je to víra odpovídající vyspělé společnosti
- rozšíření protestantské víry znamenalo ulehčení rozvoji ekonomického a obchodního systému
- podle protestantů už není půjčování na úvěr zakázáno, ale musí být podle určitých pravidel

15.) Měnový vývoj během 30leté války (1618 - 1648 – vestfálský mír)

- dočasné vítězství stavů znamenalo, že převzali královské mincovny do své správy
- moravští stavové dosáhli zřízení vlastní mincovny (jedna v Brně a druhá v Olomouci)
- stavovský český stát ovládá 30 direktorů, funguje úřad mincmistra
- **1619** - Fridrich Falcký (1619 – 1620) zvolen českým králem – ražba přechází na něj

- po bitvě na Bílé hoře opět ovládl mincovny **Ferdinand II.** (1619 – 1637)
 - o ponechává v mincovnách původní personál; potvrdil v činnosti olomouckou a brněnskou mincovnu
 - o Ferdinand II. vede válku – proto potřebuje peníze na vyplácení žoldu
 - o technické vypětí mincoven; zavedena nová mincovní technika, potřeba zajistit dostatek stříbra, nakupovat mincovní pagament – zlaté mince, šperky
 - o v roce **1622** zřídil 15-členné **mincovní konsorcium** (mincovní radu)
 - § pronajme jí veškeré vládní mincovny v českých zemích –
 - § musí mu slíbit pravidelné odevzdávání přesně ražených sum peněz
 - § byly zde nejmocnější muži té doby, v čele Hanuš (Jan) de Witte
 - o začíná ražba nových mincí – jen rámcově stanovena kvalita, postupně snižuje kvalitu mincí - nastává **ohromná inflace** (1622 – 1623)
- v českých zemích probíhá **první vlna konfiskace** po Bílé Hoře – panovník zabavuje desítky panství a bohatí mužové tato panství nakupují za znehodnocenou cenu
- **1624** – vyhlášena **kalada** (28. prosince 1623 vydal kníže Liechtenstein patent o kaladě, nazývané velkou kaladou) – konsorciu odebráno právo pronájmu, panovník se znovu ujme mincoven a nařídí výměnu mince (mince z období konzistoria má už jen 20% hodnotu), spousta mincí mizí, Jan de Witte spáchal sebevraždu
- říká se tomu **kiprové období** (celá **1. pol. 17. stol.**)
 - o podle označení nehodnotné inflační mince kipper
 - o obrovská nedůvěra vůči oběživu
 - o mincovny nakupují hodnotnou minci, přidávají do ní více mědi, razí minci méně hodnotnou a získávají zisk
 - o nekvalitní mince, vzrůstající inflace, zvyšování cen zlatého dukátu...
- teprve po vestfálském míru se začíná ekonomika jednotlivých zemí zlepšovat, vzrůstá zájem o upevnění měn
- v Habsburské monarchii je to komplikováno tím, že po skončení 30leté války začínají další války s Tureckem a Francií – způsobují další vyčerpávání státních financí
- provedeny **malé kalady** – nenápadně je snížena kvalita mincí, jsou zavedeny nové nominály, které mají nižší obsah stříbra – stát tak získává prostředky pro vedení války
- ve Francii začínají být podmínky lepší

16.) Konvenční měna, Marie Terezie

- nastoupila na trůn v roce **1740** (-1780)
- válka s Pruskem a Bavorskem – snažili se rozbít Habsburskou dynastii
- Marie válku prohrála, ztratila Slezsko (byla to nejrozvinutější část)
- vyvolalo to řadu reforem
- **1750** – měnová reforma - jednotná měna ve všech habsburských zemích, zrušila rozdíly mezi jednotlivými oblastmi, zavedla tzv. **konvenční měnu**, kdy bylo z vídeňské hřivny raženo 12 tolarů (24 zlatých); k tomuto rozhodnutí v roce 1753 přistoupilo Bavorsko jakousi konvencí (konvenční měna) a později další jihoněmecké státy
- **období konvenční měny** představuje významnou etapu v dějinách peněz a peněžního hospodářství
- Rakousko ji razilo až do roku 1857
- razili se rovněž zlaté dukáty
- reformami se Marie snažila posílit dálkový obchod; rozšíření obchodních kontaktů s Levantem (Sírie, Jordánsko, Egypt)
- vybudovala obchodní přístavy na pobřeží Jadranu (Terst)
- touto cestou se do Arabských zemí začali dostávat mince M. Terezie, které ze tam stali velmi oblíbenými
- po její smrti byly tolary pro obchod s Levantem raženy dále – tzv. **levantský tolar** (razil se dlouhá období po její smrti)
- výroba zůstala koncentrována ve Vídni, ale také se razili v Praze, Kremnici, Miláně a dalších mincovnách monarchie (asi 200 mil. ks)
- razí ho také Belgičané
- v 19. stol. levantský tolar začali razit také Italové v Římě
- dostali se na jih Afriky a pronikly také do Indie
- ve 20. stol. ho razili také v Anglii a Bombei (asi 2 roky)
- vídeňská mincovna ukončila ražbu po roce 1918; dnes ji obnovili – pouze pro turisty
- **zavedla papírové peníze**
- začaly se vyvíjet v průběhu 17. stol (různé obligace vydávané státními institucemi)

- během 18. stol. se vyvinuly státovky (vydávané státem) a bankovky (vydávané pověřenou, tzv. cedulovou bankou)
- **1760** – vydány první bankovky – Vídeňská městská banka
- staly se velmi oblíbeným platidlem
- měly být povinně směňovány za mince

- **zrušila drobné stříbrné mince a zavedla drobné měděné mince**
- staly se kreditními penězi (neměli hodnotu drahého kovu, ale pouze státem určenou hodnotu)
- na konci 19. stol. válka s Francií - vyžadovalo to značné finanční náklady; stát objednával stále větší množství papírových peněz, tyto peníze byly nedostatečně kryty

- na konci 19. stol. se projevuje inflace – hodnotné mince mizeli z oběhu a začala stoupat hodnota stříbrných a zlatých mincí
- v dalším vývoji se začala jinak posuzovat hodnota mince ražené a papírových peněz
- tzv. **ážio** – kdo platil papírovými penězi, musel připlatit k hodnotě určitý procentní příplatek (z počátku 8%, postupně až 25%)
- **1806** – stát nařídil povinné odevzdání zlatých a stříbrných předmětů; byly tím postiženy především církevní instituce
- toto nucené odevzdávání nepomohlo
- **1820** – všechny zlaté předměty musí být přepuncovány; nepomohlo to
- **1811** – měnová reforma; snížení hodnoty bankocetlí na 1/5; od tohoto roku platí u nás vídeňská měna
- nové papírové peníze ve vídeňské měně se nazývají **šajny**
- znovu začalo narůstat ážio; jinak byly posuzovány papírové peníze a mince

- **1816** – založena Rakouská národní banka jako akciová společnost, do níž kapitál vnesli nejbohatší obchodníci a bankéři
- byla pověřena vydáváním nových papírových bankovek s tím, že bude postupně zmenšovat oběživo a že se bude snažit zkvalitnit papírové měny

- **1818** – měna se stabilizovala a ozdravila
- v Rakousku začínají vznikat první moderní peněžní ústavy
- v 30. letech se podařilo zajistit přímou směnitelnost papírových platitel za zlaté a stříbrné mince
- **r. 1848** přerušil pozitivní vývoj
- zrušena povinnost vyměňovat papírová platidla za mince; hodnotná mince zmizela okamžitě z oběhu a začala stoupat i cena drahého kovu
- vznik tzv. **novozých platidel**, které stát začal povolovat na konci roku 1848 a v průběhu roku 1849
 - o některé obchodní firmy mohli v omezené míře vydávat papírové poukázky v hodnotě 1-5 krejcarů
 - o byly povolovány obvykle na několik týdnů až měsíců
 - o někdy jejich tisk znovu obnovován a prodlužován
 - o zanikly v roce 1856
- po roce 1848 se definitivně rozpoutal boj mezi Rakouskem a Pruskem o to, kdo bude mít vedoucí slovo v bývalé Německé říši; projevilo se v řadě peněžních opatření
- Rakouskou se snažilo zavést tzv. **spolkovou měnu**
- od roku **1858** měly být raženy stříbrné a zlaté mince podle standardu platného na území více německých států; tím **zanikla klasická tolarová měna a vzniká tzv. zlatník** (nebo florén)
- nepřistoupilo k této dohodě Prusko; naopak se snažilo prosadit svůj měnový systém ve státech na severu Německa
- **1867** – mince, které byly vydávány v Kremnici neslo od tohoto roku maďarské nápisy (forint)
- **1858** – definitivně zrušena veškerá soukromá mincovní práva v Rakousku; bylo povoleno, že soukromníci mohli přinášet své stříbro do mincovny a nechat si razit své zlatníky
- došlo ke snížení ceny stříbra na světových trzích (spekulanti nakupovali levné stříbro a nechávali si ho ve Vídni přerazit a získali zisk)

- **zlatý standard** – státy opouštějí krytí stříbrem jako mincovním kovem, používají ke krytí své měny pouze zlato
- **1815** – VB přešla na zlatý standard a postupně se prosazoval v dalších státech
- **1868** – Francie (zlatý frank); vytvořena tzv. latinská unie
 - § Belgie, Švýcarsko a později také Itálie
 - § sjednotili obsah zlata ve zlatém franku a vytvořili měnovou unii
- V R-U tento vývoj zpomalován politickým vývojem; došlo k zavedení zlatého standardu v roce **1882**, kdy **končí měna zlatníková a začíná měna korunová**

- **1892** – raženy zlaté 10ti a 20ti koruny; později i zlaté 100 koruny; stali se běžným oběživem používaným i v normální směně; 1kg zlata = 3 276 korun (40% krytí)
- stejná reforma provedena také v Rusku
- desetikoruně se začalo říkat **pětka** (měla hodnotu 5 zlatých)
- po roce 1900 R-U prožilo krátký ekonomický rozvoj - zavedení zlatého standardu upevnilo a měnu a otevřelo možnosti pro zahraniční obchod
- podařilo se snížit inflaci
- po vypuknutí války rozvrat měny; **4.8. 1918** (mimořádná opatření)
- zrušeno povinné krytí zlatem; vláda zvyšovala počet papírových peněz; zvyšování inflace
- **1916** – vázané devizové opatření; kontrola nad obchodem s devizemi; růst inflace
- zavedení **státních válečných půjček** s pevnou úrokovou mírou
- **1919** – další rozvrat v oběživu ve střední Evropě; řada opatření, aby se měna nějak odpoutala od těchto R-U zmatků, měnová reforma

17.) Merkantilismus a kameralismus (17. a 18. století)

- už ve středověku zákazy vývozu mincí (pro stát je nevýhodné, když ze země mizí zlaté a stříbrné mince) - neúspěšně
- v **17. stol.** nová situace – absolutistická monarchie v Evropě, má stálou armádu, stálé úřednictvo, dovede účinněji kontrolovat dění ve státě
- prosazují se zásady merkantilismu
 - o bohatství národů závisí na zvyšování obchodu; na dostatku drahých kovů v zemi
 - o zákazy vývozu drahých kovů
 - o podpora zpracování zemědělských výrobků, výroby spotřebního zboží podpora exportu
 - o podpora dovozu surovin, které jsou přepracovávány a vyráběno z nich další zboží
- stát se snaží chránit domácí podnikání řadou cel a vývozních zákazů
- v praxi to znamená státní podporu velkým obchodním společnostem, které získávají monopol na obchod se zámořím
- např. Francie – absolutistická monarchie; Anglie – parlamentní zřízení
- ve střední Evropě dostává podobu tzv. kameralismu; odvozeno od panovnické komory, která je nevyšším finančním úřadem v monarchii
- komorní systém je účinnou zbraní panovníka v boji proti stavům
- Říšská komora – podřízeny jí jsou komora česká a uherská
- kamerální věda se přednáší na univerzitách, zajištěn teoretický vývoj
 - o představuje ji:
 - § finanční a daňová politika
 - § nauka o zemědělství a lesním hospodářství
 - § nauka o obchodu
 - § nauka o hornictví
 - § základy technologie výrobních oborů
- jsou to disciplíny orientované na hlavní možnosti rozvoje monarchie
- kameralisté doporučují zavést následující opatření:
 - § zákaz vývozu drahých kovů
 - § využívání surovin pro vývoz
 - § zákaz dovozu nepotřebného a luxusního zboží
 - § omezování spotřeby
- Marie Terezie nepodporovala rozvoj porcelánek; významné porcelánky proto vznikají až na konci 18. stol.
- zákaz používání luxusního oblečení, luxusních šatů atd.
- stát ve snaze využívat domácí suroviny začal podporovat zvaní různých zahraničních expertů, kteří by rozvíjeli těžbu a zpracování surovin; prohlubují se ekonomické kontakty s Nizozemím

18.) Americké zlato a stříbro a jeho vliv na rozvoj peněžního hospodářství

- získávání zlata a stříbra bylo jedním z hlavních cílů zámořských výprav Španělů a Portugalců
- první lodě přiváželi zlato a stříbro uloupené z chrámů – to bylo brzy vyčerpáno, postupně se dostávali k původním indiánským dolům

- **1534** – **vyhlášení otroctví** (byla potřeba pracovní síla) – bylo možno domorodé obyvatelstvo nutit k pracím propanovníka (v dolech)
- **1546** – v Mexico City otevřena první španělská mincovna
- začala se objevovat tzv. **amalgamizace** = oddělování stříbra (dostávání stříbra z rudy) pomocí rtuti
- postupně otevírány další mincovny:
- 1543 – doly v Bolívii; později zde zřízena mincovna
- 1568 – mincovna v Limě (Peru)
- amalgamizace – do velkých dřevěných van se nasypala ruda, přidala se rtuť; indiáni to prohrabávali, až se stříbro oddělilo; později dovoz dalších otroků z jiných částí světa
- doly byly velice bohaté; 88:12 ve prospěch dováženého stříbra

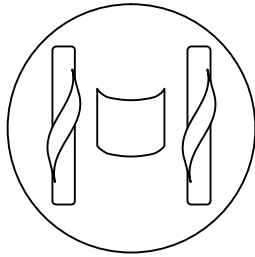
- dovážené zlato a stříbro způsobilo v Evropě cenovou revoluci, růst cen výrobků, pokles cen zemědělského zboží
- španělský král zakazoval vývoz neraženého stříbra z kolonií; bylo potřeba velké množství stříbra zpracovat v jihoamerických mincovnách
- razili se hrubé, neforemné mince odpovídající španělskému měnovému systému – **lodní mince** podle španělského stylu (razili se ještě na lodích během plavby – nesmysl)
- španělský měnový systém: základem bylo zlaté **eskudo** = 16 stříbrných **realů**;
1 real = 34 **maravedy** (měděné)
- většina lodních mincí se dovážela do Španělska a dále do Nizozemí a Evropy (v Nizozemí se odehrávala většina obchodů)
- 1. moderní mincovna vznikla v Mexiku v roce **1732**; razila **osmireály** podle evropského zvyku, mají na sobě znak Španělska po stranách se dvěma sloupy
- až do roku **1773** se odehrávala ražba lodních mincí

- v Severní Americe zcela jiný vývoj:
- dlouho nebyla nalezena žádná ložiska drahých kovů
- osidlována Francouzi a Angličany
 - o největší proud byly představitelé různých náboženských skupin –
 - § chtěli zde vytvořit společnost založenou na zcela biblických základech (Anglie - puritáni), také ale protestanté z našich zemí (hlavně Němci)
 - § protestantské osady vznikaly spontánně, snaží se o ekonomickou soběstačnost, omezení spotřeby
 - § každý osadník nemá být závislý na okolním světě a vypěstovat si sám co potřebuje; existují dodnes
 - o stěhovali se sem lidé, kteří chtěli zbohatnou
 - § plantážníci = lidé zakládající specializované zemědělské podniky – plantáže tabáku, bavlníku
 - § potřebovali nájemnou sílu a dobře fungující obchod; v protikladu k puritánům
 - o lidé, kteří v Evropě nenacházeli obživu
 - § putovali za prací (především v 19. stol., ale i v 17. a 18.)
- Londýn se odtud snažil získávat suroviny, vypěstované zemědělské produkty a vyvázet tam luxusní zboží
- v koloniích platila anglická měna
- **1695** – v rámci merkantilistických představ vývoz anglických peněz do kolonií zakázán osady se ocitly bez dostatku peněžních prostředků, přijížděli tam pouze nizozemští obchodníci
- docházelo ke kuriózním situacím – v 17. stol. se používalo ve směně indiánských ozdob WAMTUM
- **1730** – Virginie – oficiálně povoleno platit tabákovými listy; londýnské ústředí se chovalo k Americe značně s odstupem
- začali vznikat problémy mezi koloniemi a ústředím
- docházelo omezeně k pokusům zavést vlastní měnu

- **1652** – raženy první mince v Bostonu (dnešní stát Mechetchusets), místní parlament začal tisknout papírové poukázky v hodnotě drobných částí libry, ale i tuto snahu britská správa zakázala
- v průběhu **18. stol.** mincovní činnost utichla; daně placeny opět v naturálních

- **1756** – začala 7miletá válka mezi Pruskem a Marií Terezií; většina mocností se zapojila; i zápas mezi F. a A. koloniemi v Americe
 - o zásadně ovlivnila vývoj
 - o způsobila měnové reformy, které musela provádět Marie Terezie
 - o byl narušen kontakt mezi Británií a koloniemi
- díky nizozemským obchodníkům se v S Americe začala rozšiřovat mince z jihoamerických španělských kolonií
- za válečné situace britská správa nemohla tomuto tlaku účinně čelit, mince se rozšířili - vznikl název z holandštiny daaler **dolar** →

- měli na rubu státní znak a po stranách stranach sloupy – heraklovy sloupy; na sloupech byla ovinita páska s heslem plus ultra – stále dál, stále kupředu
- začalo se jim říkat pilar dolars – sloupové dolary a značka \$

- dolarové mince začali být důležité i v Anglickém prostředí
- **1797** – Anglie začala razit dolarové mince, které potom používala pro obchod s Amerikou
- **1775** – byla zavedena **papírová platidla**, která měla mít hodnotu od 1/6 dolaru až po 8 dolarů - tato papírová platidla byla kryta mexickými toлары, neraženým stříbrem v hodnotě mexických mincí, zlatem jako ekvivalentem tohoto stříbra
- stanoveno, že konfederace bude vydávat vlastní stříbrné mince
- ražba se nerozeběhla - válka s Anglií - nebylo možné rozvinout ražbu stříbrných mincí
- **1781** - povoleno každému státu konfederace tisknout vlastní papírová platidla
- **1785** – povoleno používání osmireálových mincí (méně stříbra než obvyklé toлары)
- hodnota papírových peněz klesala
- **1792** – vydán 1. společný mincovní zákon americké konfederace – zavedl minci dolar, který se dělil na 100 centů a 10 dimů; 1,6g zlata
- poměr zlata a stříbra 1:15 = 24g stříbra
- byl podobný osmireálu jen o trochu lehčí
- razili se zlaté a stříbrné mince ve velkém množství
- **1804** – ražba stříbrných mincí zastavena
- začala kolísat cena stříbra vůči zlatu
- **1834** – poměr zlata a stříbra upraven na 1:16 → vyplatilo se vyvážet stříbrnou minci do Evropy
- **1839** – ustálila se rovnováha, byly raženy nové série stříbrných dolarů až do roku **1873**, kdy ražba skončila (v zemi byl dostatek zlatých a papírových mincí, tak stříbrný dolar nebyl dále potřebný)
- cena stříbra klesala, pouze v Asii stoupala
- v Americe začaly být raženy tzv. **trade dolary** pro obchod s Asijskými státy - v jejich ražbě se pokračovalo několik desetiletí, později i v Anglii (nebyly určeny pro obchod v zemi), razily se do roku **1885**
- **VB** začala obchodní dolary razit už v roce **1863**
- mincovna na Taiwanu, Brunej (na konci 19. stol.), Čína (na konci 20. stol.) - ien (iuan)
- další rozšíření dolarových ražeb znamenalo postupné osamostatňování kolonií a vznik samostatných států; v koloniích platili mince příslušné metropole (britský, francouzský)
- v Africe 1. státem razícím dolary byla Sierra Leone, dále Libérie (1833)
- další africkou zemí byla Zimbabve (1932 – vlastní měna podle britského vzoru; 1963 – dolar dělící se na deset šilinků a každá šilink na 10 centů)
- Kanada – **1870** zavedeno počítání na dolary; po roce 1870 ražba půltolarů; 1936 ražba dolarů (stříbro, později obecné kovy)
- Střední Amerika – od roku **1955** existuje jednotka „**východokaribský dolar**“
- Austrálie – od roku **1910** začala razit vlastní **libru**; od roku **1966** zaveden **dolar**
- podobný vývoj měn měl Nový Zéland - od roku **1923** razil vlastní libru
- v Evropě se k dolaru přihlásilo pouze Slovinsko – **2000** – **tolar**

1857 – Spolková měna

- končí v tolarovém období; v souvislosti s provedením této změny také zrušena mincovna v Praze
- **1857** – Rakousko se dohodlo se státy německého celního spolku a zavedlo **společnou měnu**, která měla nahradit dosavadní konvenční měnu
 - o nová měna měla platit především pro potřeby vzájemného obchodu
 - o budou platit mince raženého standardu ve všech zúčastněných zemích
 - o **spolkové toлары a spolkové dvoutolary, zlatá koruna a zlatá půlkoruna**

- 1857 – zavedena tzv. **rakouská měna** (rakouské číslo)
 - o měla platit pouze na území monarchie a doplňovat měnu spolkovou
 - o **zlatník rakouské měny** (čísla) se stal základem
 - o 1 spolkový tolar = 1,5 zlatníku rakouské měny
- platila stále i:
 - o konvenční měna – původní stříbrné a zlaté mince
 - o vídeňská měna (z r. 1811) – papírová platidla vydána po Valisově dekretu
 - o rakouská měna (z 1857)
 - o a spolková měna (z 1857)
- 100 zlatých konvenční měny = 250 zlatých vídeňské měny = 105 zlatých rakouské měny = 70 spolkových tolarů
- 1 rakouská lira = 20 krejcarů = 35 zlatým rakouské měny
- Rakousko si podrželo právo razit levantské tolarý
- stanoveno, že spolkové tolarý a dvoutolarý se mohou razit pouze v určitých kvótách (každoročně) vztažených na počet obyvatel; 24 spolkových tolarů na 100 obyvatel a později min. 16 tolarů na 100 obyvatel
- **1859** – válka mezi Rakouskem a Francií a Sardinií
 - o zrušena směnitelnost papírových peněz za stříbro
 - o cena stříbrných mincí začala rychle stoupat
 - o narostl státní dluh – **1860** odvolán ministr financí - spáchal sebevraždu
- na konci roku **1862** znovu nařízeno krytí bankovek drahými kovy a národní rakouská banka byla povinna vytvořit zásobu kovu, která by se rovnala hodnotě 1/3 všech bankovek vydaných nad sumu 200 mil. Zlatých
- **1866** – válka s Pruskem, kde Rakousko prohrálo; následovalo R-U vyrovnání (správní reforma monarchie); měla ve své podstatě uvolnit cestu liberálnímu podnikání
- Prusko zřídilo **severoněmecký spolek** pod svou patronací
 - o tím vytlačilo Rakousko z podstatného rozhodování v německých záležitostech a získalo tím určitou ekonomickou převahu
- **13. června 1867** vystoupilo R-U ze spolkové měny a tím byla spolková měna skončena
- od **1867** se razili pouze **zlatníky** (guldeny – německá část a forint – rakouská část)
- **1871** – vyhlášeno císařství, posílení Pruska; zavedlo **říšskou (německou marku)** jako společné platidlo
- **1870** – R-U přistoupilo k **latinské měnové unii**, která platila v oblasti zlatých mincí; pouze dílčí opatření pro zlepšení dálkového zahraničního obchodu
- tento systém fungoval až do roku **1892**, kdy byla zavedena **korunová měna**

19.) Měnový vývoj v našich zemích po r. 1918

1918 – 1919 – vznik československé měny

- v posledních letech války politici začali uvažovat o hospodářském osamostatnění nového státu
- realizace až po **28. 10. 1918**, kdy bylo jasné, že bude třeba provést měnovou odluku – část peněz bude muset být oddělena od peněz, které obíhali v nově vznikajícím Rakousku
- existovala zde řada problémů - nebyly ještě stanovené hranice Československa
- nový stát neměl vlastní armádu, pořádek v novém státě zajišťovali dobrovolníci
- bylo potřeba velmi rychle vybudovat novou měnu
- **5. 11. 1918** byla vypsána **národní půjčka svobody**
 - o státní půjčka
 - o lidé, kteří ji vypsali měli nárok na 4% úrok
 - o nově vznikající správa si tak opatrovala peníze
- **19. 11. 1918** – **zákon o zavedení náhradních obchodních platidel**, které měla vydat zemská banka království českého
- zavedení náhradních platidel nebylo realizováno, velmi rychlý vývoj
- kolkovací akce – okolkování částí stávajícího oběživa; za tajných operací byly připraveny kolky
- 25.2.1919 – přijat zákon o okolkování bankovek
- v noci uzavřeny státní hranice a bylo zahájeno kolkování bankovek
- kolkovány všechny bankovky kromě korunových a dvoukorunových; v oběhu dále zůstali mince
- tím se z bankovek stali československé státopvky
- část byla vložena na účty, aby se omezilo množství oběživa
- sepsány další prostředky – soupisy cenných papírů, zlata a drahých kovů, oběžných účtů atd.
- celkem okolkováno bankovek za více než 7 mld. korun; velmi úspěšná akce – energicky a dobře zorganizovaný krok

- objevila se rada padelku kolků
- 6.3.1919 – zřízen bankovní úřad ministerstva financí, který dostal úkoly emisní banky; v čele stál ministr financí, který pověřil někoho zastupováním a dále bankovní rada
- diskutovalo se o tom, jak se má nová měna jmenovat – sokol, ponechán název koruna
- 10.4.1919 – zákon, který prohlásil za měnu korunu československou
- první emise československých státovek vydána 10.4.1919; tyto nové státovky raženy v celé řadě tiskáren u nás, ale i ve Vídni a v New Yourku
- Československo zdelšilo Kremnickou mincovnu na Slovensku, Maďaři stačili vyvézt veškeré zařízení mincovny do Budapešti; v roce 1919 obsadila Kremnici maďarská rudá armáda
- 2.6.1921 začala pracovat kremnická mincovna
- Rašín prosazoval deflační politiku, velká kontrola cen a mezd; stěžovala vývoz českých výrobků; stabilizovala měnu a přispěla hospodářskému rozvoji
- v Rakousku a Německu obrovská inflace (100mil. bankovky)
- 1926 – značné změny; zřízena národní banka československá jako emisní (cedulový) ústav vydávající bankovky; zřízena jako akciová společnost, kde stát vlastnit 1/3 akcií, v čele stál guvernér a vládní komisař zastupující zájmy státu
- na dobu 15 let výhradní právo vydávat bankovky, ale povinna udržovat kurz k plnohodnotným zlatým měnám; 20 % celkového oběži va mělo být kryto zlatem a postupně až 35 %
- guvernér jmenován prezidentem republiky, předsedal 10členné bankovní radě
- 3 odbory – valutový, úvěrový a administrativní (nově zřízena tiskárna bankovek)
- Řada filiálék ve významných městech
- 1929 – stanoven zlatý obsah koruny na 0,04458 g ryzího zlata
- 1928 – zahájila činnost státní tiskárna cenin, jako jakési oddělení národní banky; československé bankovky získávají ocenění na mezinárodních výstavách a soutěžích (vzhled, ochranné prostředky)
- Zlaté krytí koruny podléhala světovému hospodářskému vývoji
- 1934 – snížen zlatý obsah v koruně o 1/6 = 0,03715 g ryzího zlata
- 1936 – 0,03121 g ryzího zlata
- snížením byly vytvořeny vhodné podmínky pro vývoz československých výrobků
- ražba československých dukátů jako obchodních mincí; jejich cena se určovala podle ceny zlata
- politické komplikace – 1938 – po mnichovské dohodě muselo československo podstoupit pohraniční území, prohloubila se ekonomická závislost na Německu, zhoršení situace
- 1939 – vznik protektorátu Čechy a Morava a Československého státu
- NB se snažila vytvořit záložní pracoviště pro případ války (na Slovensku), vytvořena náhradní tiskárna bankovek a počítalo se s různými eventualitami
- V 1. protektorátním výnosu z 16.3.1938 – říšská marka je zákonným platidlem na území protektorátu, povolena také koruna
- 10 korun = 1 marka; poměr nadhodnocen
- 24.3.1938 si odvezla říšská banka z Londýna zlato, které tam měla uložen česká banka
- odvezli 42 tis. kg ryzího zlata
- 1940 – nová protektorátní platidla – Lysá nad Labem; protektorátní státovky a mince
- nastal obvyklý válečný obraz vývoje měny, postupně zvyšována produkce tiskárny, stav oběži va, projevila se značná inflace
- zavedení přidělového hospodářství – přidělový systém fungující do konce války
- vzniká černý trh, rozšiřoval se šedá zóna ekonomiky
- neuspokojivý vývoj také na Slovensku – vznikla slovenská měna, zadlužovalo se vůči německé říši, inflace se stává stále větším nebezpečím
- projevuje se měnový vývoj zahraniční, československá vláda v emigraci začala připravovat obnovu české měny – podzim 1941
- 1942 – příprava naplánována
- 5.6.1942 – vláda odsouhlasila tisk nových platidel; velmi složité v anglickém válečném hospodářství; provizorní návrh
- zůstalo u označení koruny
- 1943 – většina nových platidel vytištěna, uložena v podzemních skladech a čekalo se na další vývoj
- připravena také kolkovací akce
- vývoj na frontě, kdy pro ČS vojáky byly vydány v roce 1944 platební poukázky vytištěné v Moskvě; armáda tím mohla platit dodavatelům
- ČS osvobozeno, 19.5.1945 zakázáno užívání říšských marek na území Československa, povolena platnost platidel, které sebou přinášeli armády (Americká, Francouzská, Ruská), povoleny některé typy papírových platidel z předválečného období; likvidována slovenská měna, část oběži va kolkována, zakázáno vyvážet slovenské peníze na území českých zemí, omezován oběh maďarských válečných peněz; obtížné udržet přibližně stejnou cenovou hladinu na Slovensku a v českých zemích

- 1.11.1945 vyhlášena československá koruna (KCS)
- Použita platidla vyrobená v Anglii a začalo se vyměňovat stávající oběživo
- Kč, K, : Kč = 1:1
- ukládány na vázané vklady, lidé dostali pouze určitý obnos
- zavedení státovek, předešlo se inflaci
- dekrety prezidenta rep., které postátňovali fin. ústavy, budovali jakýsi státní systém
- na konci 1945 poměr 1\$ = 50Kčs
- zřízen likvidační fond měnový, měl obstarávat správu vázaných vkladů;
- vázané vklady se stávali předmětem jakési politické licitace, peníze začali být velmi komplikované
- 1948 – byla upravena činnost národní banky československé, ponechána jakási nezávislost na vládě
- Vznikla živnostenská banka, slovenská banka a poštovní spořitelna; ovládali veškeré finančnictví
- 1953 – NB proměněna ve státní banku československou a postavena pod kontrolu vlády
- Do roku 53 vystoupilo ČS z různých mezinárodních fin. organizací; bylo stále více připoutáváno k SSSR
- V roce 53 provedena měnová reforma
- Lidé dostali jenom část peněz a velmi progresivně byly likvidovány jejich úspory (byl vyměněny 1/5); ti co měli vklady na to dopláceli
- 53 – bez náhrady zrušeny válečné nucené vklady z roku 45
- Stanoveno, že nová Kč má mít hodnotu 0,1234 g zlata; 1,8 koruny = 1 rubl
- Pozitivním prvkem bylo zrušení přidělového systému
- 54 – jako návaznost na tyto kroky bylo ČS vyloučeno z MMF a MB pro obnovu a rozvoj
- Další vývoj probíhal bez velkých rozdílů; koruna nebyla volně směnitelná za cizí měnu
- Kdo získal peníze v zahraničí, musel si je nechat vyměnit za tuzexové bony; vznik dalšího černého obchodu
- 1989 – změnil vývoj; po listopadu opatření k zajištění volné směnitelnosti koruny
- Po roce 90 plně obnovena účast ČS v mezinárodních měnových orgánech
- 93 vznik české měny – Kč
- Oběživa byla okolkována a rychle vyměněna za novou měnu
- Platidla vždy něco vypovídají o fungování celkové situace ve společnosti